

 Γράφει ο
Κωνσταντίνος Αθαν. Μπαλωμένος
 Φυσικός

Εισαγωγή

Από τις 18 Απριλίου 1941, που βομβαρδίστηκε η Λαμία και μετά εισήλθαν τα στρατεύματα Κατοχής πέρασαν τριετήμια χρόνια μέχρι τον Οκτώβριο του 1944. Η ρωσική προέλαση ανάγκασε τις γερμανικές δυνάμεις σε αποχώρηση από την Ελλάδα. Ήδη από τις 12 Οκτωβρίου 1944 η Αθήνα ήταν ελεύθερη.

Στην παρούσα εργασία θα δοθεί ένα μικρό χρονικό των δύο τελευταίων ημερών 17 και 18 Οκτωβρίου 1944, που άφησαν τη Λαμία πάλι ελεύθερη. Ανα-

γκαστικά θα δοθεί με όσο γίνεται σύντομο τρόπο.

Παραμονή της αποχώρησης των Γερμανών από τη Λαμία (17 Οκτ. 1944)

Ήδη από τις αρχές Οκτωβρίου 1944 ο Γερμανός Διοικητής και Φρούραρχος στη Λαμία συνταγματάρχης Ζιτσενστόκ (W. Sitzenstock) κάλεσε όλους τους αξιωματικούς στο γραφείο του. Εντελώς ωμά, χωρίς προλόγους και περιστροφές τους είπε, ότι πρέπει να προετοιμαστούν για «σύμπτυξη» και τους έδωσε οδηγίες.

Στον ταγματάρχη Πρεϊλ ανέθεσε την ευθύνη - σε συνεργασία με το γερμανικό μηχανικό - να προβούν στην καταστροφή των πολεμοφοδίων και του εν γένει στρατιωτικού υλικού, των στρατιωτικών εγκαταστάσεων, οδικών γεφυρών, σιδηροδρομικών σταθμών, αποθηκών, κλπ. και μετά να εγκαταλείψουν την πόλη με τα τελευταία υποχωρούμενα Γερμανικά τμήματα.

Συγκεκριμένα, οι εντολές που είχε η Διοίκηση της Λαμίας ήταν να ανατινάξουν : την οδική γέφυρα του ποταμού Σπερχειού (πλησίον του χωριού Κόμμα), το Εργοστάσιο της Ηλεκτρικής Εταιρείας Λαμίας, το κτίριο της Τηλεφωνικής Εταιρείας ΑΕΤΕ στην οδό Αιωνίων (τηλεφωνικό Κέντρο), το Σιδηροδρομικό Σταθμό Λαμίας, τις γερμανικές αποθήκες υλικού και τροφίμων και τις αποθήκες πυρομαχικών με μεγάλες ποσότητες πολεμικού υλικού (στο Στρατόπεδο Τσαλιτάκη), για να μην αφεθούν στους αντάρτες.

Ήδη από τις 12 Οκτωβρίου άρχισε η αποχώρηση¹ των Γερμανών από την Αθήνα, που ήταν πλέον ελεύθερη. Ο λαός της Λαμίας ήξερε ότι οι Γερμανοί ετοιμάζονται για φυγή.

Στις 17 Οκτώβρη το πρωί, ομάδα μαχητών της 13ης μεραρχίας του ΕΛΑΣ συγκρούστηκε² με τους Γερμανούς στα ανατολικά προάστια της πόλης, στη Μεγάλη Βρύση, με κόστος 9 νεκρούς. Αυτοί ήταν οι : Αθ. Ψωμάς (Λαμία), Δημ. Βάρσος (Λαμία), Ηλ. Δεβεσιάδης (Λαμία), Θωμ. Παπαδημητρίου (Στυλίδα), Ιω. Γιαννούτσος (Στυλίδα), Γιώργο Μανωλόπουλο (Λαμία), Ιω. Πανούτσος (Λαμία), Τζινάβας (Λαμία) και Θ. Ψωμάς που τραυματίστηκε σοβαρά και υπέκυψε αργότερα στα τραύματά του.

Οι διαρροές πληροφοριών στον πληθυσμό για ανατινάξεις από τα πυρομαχικά του στρατοπέδου, έφεραν τρόπο και αρκετές οικογένειες έφυγαν³ σε γειτονικά χωριά, όπου είχαν συγγενείς. Τα τμήματα μηχανικού των Γερμανών με εκρηκτικά κατέστρεψαν τη σιδηροδρομική γέφυρα Γοργοποτάμου και σε 3 σημεία τη μεγάλη σιδηροδρομική σήραγγα του Μπράλου. Το σιδηροδρομικό δίκτυο, το τροχαίο υλικό και τα μηχανοστάσια αχρηστεύτηκαν τελείως⁴ (ποσοστό 100%). Ετοιμάστηκε η υπονόμευση στις αποθήκες πυρομαχικών του στρατοπέδου Λαμίας.

Ο Στούρε Λιννέρ, υπεύθυνος του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού (Δ.Ε.Σ.) στην περιοχή μας, αναζήτησε και βρήκε τον τρόπο, να διασωθούν τα πολύτιμα τρόφιμα των 20 περίπου γερμανικών αποθηκών από την καταστροφή. Συγκέντρωσε 15-20 νέους της πόλης στα γραφεία του και τους ζήτησε να αναλάβουν τη φύλαξη των γερμανικών αποθηκών τροφίμων (για να μην λεηλατηθούν). Δέχτηκαν όλοι και φέροντας το περιβραχιόνιο του Δ.Ε.Σ., υλοποίησαν την αποστολή αυτή, από το ίδιο βράδυ της 17ης Οκτωβρίου 1944. Σε επίσκεψη του Στούρε Λιννέρ στο Γερμανό Διοικητή συνταγματάρχη Ζιτσενστόκ, τον έπεισε να μην ανατιναχτούν οι αποθήκες τροφίμων, αλλά να τις αναλάβει ο Δ.Ε.Σ., με τον τρόπο που προαναφέρθηκε. Αμέσως μετά οι νέοι πήγαν στις αποθήκες και ανέλαβαν τη φύλαξη.

Ο νεαρός τότε (21 ετών) Γεώργιος Γεωργουλιόπουλος (1924-2016), που μαζί με τον αδελφό του Κώστα (1915-2003) εργαζόταν στην Ηλεκτρική Εταιρεία Λαμίας, ζήτησε πειστικά από τον Στούρε Λιννέρ να επισκεφθεί πάλι το Γερμανό Διοικητή και να τον πείσει να μην ανατιναχτεί το Εργοστάσιο της Ηλεκτρικής Εταιρείας. Πριν τα μεσάνυχτα, με κίνδυνο πάντα της ζωής του, ο Στούρε Λιννέρ ξαναπήγε στην οδό Τσιριμώκου (γωνία με Μανωλίδου) και έπεισε το Διοικητή, να μην καταστραφεί το Εργοστάσιο. Η συμφωνία αυτή είναι τιμητική για τον Στούρε Λιννέρ, το Γεώργιο Γεωργουλιόπουλο που ανακίνησε το θέμα, αλλά και το Γερμανό Διοικητή που έδειξε για άλλη μια φορά ότι ο άνθρωπος κυριάρχησε στο στρατιωτικό.

Για την ιστορία πρέπει να γραφεί, ότι τη νύχτα της 17 προς 18 Οκτωβρίου 1944, το Εργοστάσιο δούλεψε και στη βάρδια ήταν οι : Δημήτριος Κατούδας, Ηλίας Κουτσοχιώνης, Νικόλαος Καστανάς, Κωνσταντίνος Γεωργουλιόπουλος, Νικόλαος Κατσαούνος και Ανώγιος Οικονομίδης.

Από τις αντιστασιακές ομάδες της περιοχής την παραμονή της αποχώρησης των Γερμανών, δεν έγινε καμία δράση.

Στις 12 τα μεσάνυχτα ακούστηκε η έκρηξη στο κτίριο της Τηλεφωνικής εταιρείας που ήταν στην οδό Αιωνίων. Επίσης ανατινάχθηκε η γέφυρα του Σπερχειού, όχι όμως ο σιδηρ. σταθμός Λαμίας

Μικρό χρονικό
Η λήξη της γερμανικής Κατοχής στη Λαμία

W. Sitzenstock

Sture Linnér

Φορτηγά στρατιωτικά οχήματα στην πλατεία Ελευθερίας Λαμίας

(πλην ενός γερανού).

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του γιατρού Λουκά Χρ. Τσαγκάρη (που είχε παραμείνει στην Κλινική του, παρέα με γείτονες, αλλά χωρίς τις οικογένειές τους) έγιναν και οι ανατινάξεις στις αποθήκες πυρομαχικών του στρατοπέδου Τσαλιτάκη. Στο βιβλίο⁵ του "Μια ζωή, ένας αγώνας" αναφέρει ότι από τις εκρήξεις, έπαθε σοβαρές ζημιές η Κλινική⁶ του και τα άλλα σπίτια. Κατά τις 5 το πρωί, οι εκρήξεις αραϊώσαν. Με βάση τη μαρτυρία αυτή, ο ίδιος τραυματίστηκε στο κεφάλι από πτώση παραθύρου και αργότερα χρειάστηκε τη συνδρομή του Λαμιώτη χειρουργού Ιωάν. Παπασιοπούλου.

Υπάρχουν άλλες δύο απόψεις, που διατυπώθηκαν (α) από την οικογένεια του Ιταλού Εουτζένιο ντε Σιμόνε και (β) από τον αυστριακής καταγωγής Γιόζεφ Μπλέξινγκερ.

Σύμφωνα⁷ με τις κόρες του ντε Σιμόνε, ο πατέρας τους Εουτζένιο (μετά τον έλεγαν Ντίνο) βρέθηκε στην Ελλάδα ως στρατιώτης, ο οποίος - κάτω από μυσιστορηματικές συνθήκες - βρέθηκε στο Δομοκό, όπου συνελήφθη από τους Γερμανούς. Μεταφέρθηκε στη Λαμία και - επειδή ήταν ηλεκτρολόγος - πήρε εντολή από τους Γερμανούς να συνδέσει τα εκρηκτικά για καταστροφή των πυρομαχικών. Η άποψη αυτή υποστηρίζει ότι υπήρχε σχέδιο (πιθανά των Γερμανών) που προέβλεπε δύο συνδέσεις, για μικρή έκρηξη και μεγάλη έκρηξη. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, μετά την αναχώρηση των Γερμανών μέχρι το 16ο χιλ. Λαμίας-Δομοκού, ο ντε Σιμόνε θα έκανε τη μικρή έκρηξη (με λίγα εκρηκτικά), για να την ακούσουν οι Γερμανοί και μετά ο ντε Σιμόνε θα πυροδοτούσε τη μεγάλη έκρηξη, που θα προκαλούσε μεγάλη καταστροφή στη Λαμία. Τελικά, ο ντε Σιμόνε ενεργοποίησε τη μικρή έκρηξη για παραπλάνηση των Γερμανών και μετά αποσύνδεσε τα άλλα καλώδια, μέχρι τις 5 το πρωί (!), που (όπως ελέχθη) τον βρήκαν οι αντάρτες, μπαίνοντας στο στρατόπεδο.

Σύμφωνα με τη άλλη μαρτυρία του γιου του Γιόζεφ Χέρμαν Μπλέξινγκερ (1911-1995), αναφέρεται ότι: Ο Αυστριακός στην καταγωγή Μπλέξινγκερ αρνήθηκε το φασισμό και αρχικά εξορίστηκε στην Πολωνία. Μετά όμως αναγκάστηκε να καταταγεί στο γερμανικό στρατό για λόγους επιβίωσης της οικογένειάς του και υπηρέτησε ως κλειδούχος στους σιδηροδρόμους. Στα τελευταία χρόνια της Κατοχής βρέθηκε στη Λαμία, όπου και απέκτησε επαφές με την τοπική οργάνωση της εθνικής αντίστασης της περιοχής Όθρυος και το ΕΛΑΝ. Έμαθε από γυναίκα που εργαζόταν σε οικο ανοχής, στην οποία πήγαιναν Γερμανοί, ότι θα ανατινάξουν το στρατόπεδο Τσαλιτάκη. Γνώριζε για τα πυρομαχικά στις αποθήκες όπου υπήρχαν σιδηροδρομικές γραμμές, εφόσον αυτά μεταφέρονταν με τρένο. Γνώρισε έναν Ιταλό ονόματι Μάριο⁸, που θα ήταν φύλακας-σκοπός στο στρατόπεδο, στη σιδηρ. γραμμή φόρτωσης πυρομαχικών. Παράλληλα ειδοποίησε την ομάδα αντίστασης (ΕΛΑΝ) για να βοηθήσουν στη διαφυγή του. Έτσι τον άφησε ο Μάριο να μπει και βρήκε ένα "ξύλινο κατασκεύασμα με καλώδια". Αποσύνδεσε καλώδια και έσβησαν κάποια λαμπιόνια. Αυτό ήταν αρκετό και μετά - μαζί με άτομα της τοπικής αντιστασιακής οργάνωσης - έφυγαν προς τη Στυλίδα (ομάδα Σωτ. Μπεγγή). Επέστρεψε αρχικά στην Αυστρία, αλλά τελικά επέλεξε να ζήσει⁹ στη Λαμία.

Αποχώρηση των Γερμανών (18 Οκτ. 1944) - Η Λαμία ελεύθερη

Η 18η Οκτωβρίου ήταν (και είναι) ημέρα γιορτινή για τους χριστιανούς και ιδιαίτερα για τη Λαμία, με το εκκλησάκι του Οσίου Λουκά, στον ομώνυμο λόφο. Από το πρωί, οι καμπάνες των ναών της πόλης χτυπούσαν χαρμόσυνα κι έφεραν μαζί και το μήνυμα της αποχώρησης των Γερμανών.

Από το πρωί, οι Γερμανοί εγκατέλειψαν¹⁰ τη Λαμία συνταγματικό χωρίς καμία πίεση¹¹. Η πόλη ήταν πάλι ελεύθερη μετά από 3 ½ χρόνια (ή 1.276 ημέρες). Ο κόσμος δειλά-δειλά βγήκε στους δρόμους, για να χαρεί και πανηγυρίσει. Οι κεντρικές πλατείες της πόλης γέμισαν με κόσμο.

Κάποια στιγμή κυκλοφόρησε η φήμη ότι οι Γερμανοί επιστρέφουν. Όλοι τρόμαξαν και οι πλατείες άδειασαν. Ακολούθησε μια χρονική περίοδος αναμονής με το φόβο της επιστροφής. Τι είχε συμβεί;

Όταν οι Γερμανοί αποχωρώντας είχαν φτάσει στην Καμηλόβρυση, έπεσαν κάποιες τουφεκίες από αντάρτες που εξόργισαν τον διοικητή τους ο οποίος είχε κάνει κάποιες παραχωρήσεις (σίγουρα συνέβαλε και η πειθώ του Στούρε Λιννέρ, Σουηδού υπευθύνου

του Δ.Ε.Σ., χωρίς να αποκλείουμε και άλλων Λαμιωτών με κάποια επιρροή). Τότε, οι Γερμανοί ανέκοψαν την αποχώρησή τους με πρόθεση να επιστρέψουν στη Λαμία για αντίποινα, με αφορμή την παρενόχλησή τους από τους αντάρτες. Πολλές υποθέσεις θα μπορούσε να κάνει κανείς για τα πιθανά αντίποινα.

Τότε ο Στούρε Λιννέρ, ο Σουηδός εκπρόσωπος του

Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού στην περιοχή, αμέσως πήρε το αυτοκίνητό του και με αναπεταμένο ένα άσπρο σεντόνι για λευκή σημαία, έσπευσε να συναντήσει το Γερμανό διοικητή, που επέστρεψε προς την Λαμία. Για μια ακόμα φορά, ο Λιννέρ, με το μεγάλο κύρος του, έπεισε το Γερμανό διοικητή ότι οι Λαμιώτες δεν έχουν καμία σχέση με το περιστατικό της παρενόχλησής τους από τους αντάρτες και οι Γερμανοί συνέχισαν την αποχώρησή τους.

Το συγκεκριμένο και άγνωστο περιστατικό προήλθε από τη μνήμη του σεμνήστου πολιτικού μηχανικού Δημήτρη (Τάκη) Πενταγιώτη¹² (1933-2019), που τα έζησε. Βέβαια τότε, ο κόσμος δεν κατάλαβε τι είχε συμβεί. Έτσι θεώρησε ότι ήταν κάποια αναληθής φήμη και όλοι αμέσως ξεναβγήκαν στις πλατείες.

Το απομείζονο, στους νέους που φύλαγαν τις αποθήκες, ήρθε μια Επιτροπή (ήταν πρόσωπα τελείως άγνωστα σ' αυτούς) και τους δήλωσε ότι αυτά τα τρόφιμα ανήκουν και θα δοθούν στο λαό. Τότε, όλοι οι εθελοντές έφυγαν και πήγαν στα σπίτια τους. Τα τρόφιμα δόθηκαν στον κόσμο, αλλά με άτακτο τρόπο, χωρίς όμως να γνωρίζουμε και δίκαιο.

Έκτοτε, όσοι ήξεραν τον Στούρε Λιννέρ δεν τον είδαν και προφανώς έφυγε από την πόλη. Στη Λαμία ήταν πολύ αγαπητός. Τον είχαν σαν πατέρα τους. Στην πείνα βοήθησε πολύ. Από τα γάλατα του Δ.Ε.Σ. έζησε πολύς κόσμος. Ήταν ένας πραγματικός φιλέλληνας.

Οι οικογένειες που είχαν φύγει από τη Λαμία επέστρεψαν. Δυστυχώς για άλλη μια φορά, στα κλειστά σπίτια και καταστάματα των προηγούμενων ημερών, από επιτηδευσιές έγινε "πλητάσικο". Αρκετοί βρήκαν ανοιχτά τα σπίτια τους και λεηλατημένα μαγαζιά. Ως παράδειγμα, ο Χρήστος Ριζοκόστας με την οικογένειά του επιστρέφοντας στη Λαμία, βρήκε σχισμένα τα σακιά του οινόπνευματος του, τα κρασιά από τα βαρέλια χυμένα και κλεμμένα τα πολύτιμα αντικείμενα του σπιτιού.

Επίλογος

Την επόμενη μέρα της αποχώρησης των Γερμανικών στρατευμάτων κατοχής από τη Λαμία, από τα ξημερώματα της 19ης Οκτωβρίου 1944, εισήλθαν στην πόλη τα πρώτα τμήματα ανταρτών (ανήκαν στην 13η Μεραρχία του ΕΛΑΣ).

Στις 20 Οκτωβρίου, εισήλθε στη Λαμία ο Άρns Βελουχιώτης με τους μαυροσκούφιδες, τον πατέρα Γερμανό Δημάκο (Ανυπόμονος) και το Γιώργο Χουλιάρη (Περικλή). Πολύς κόσμος με μεγάλο ενθουσιασμό βγήκε για την υποδοχή του. Ημέρες χαράς.

Η συνέχεια δυστυχώς ήταν πικρή με τον Εμφύλιο που ακολούθησε...

¹ Από τις 2 Οκτωβρίου 1944, με ειδική αμαξοστοιχία από την Αθήνα έφυγαν εξέχοντες Έλληνες δοσίλογοι, Ιταλοί φασίστες και Γερμανοί πολίτες. Μεταξύ τους ήταν ο πρώην πρωθυπουργός Κων. Λογοθετόπουλος με τη γερμανίδα σύζυγό του (πήγε στη Βιέννη). [Mark Mazower : "Στην Ελλάδα του Χίτλερ - Η εμπειρία της Κατοχής", σ. 387, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2η έκδοση].

² εφ. "Λαμιακός Τύπος", Τρίτη 18 Οκτώβρη 1944 (:), σελ.4, Λαμία.

³ Όπως π.χ. η οικογένεια του οινόπνευματος Χρήστου Κ. Ριζοκόστα πήγε στον Άγιο Κωνσταντίνο Λοκρίδας

⁴ Κ.Α. Δοξιάδη "Αι θυσίες της Ελλάδος εις τον Β' Παγκόσμιον Πόλεμον", 1946. Ανατύπωση από την εφ. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, 28-10-2011, Αθήνα.

⁵ Εκδόθηκε το 1985, στη Λαμία.

⁶ Είναι μικρή η απόσταση της Κλινικής Τσαγκάρη (στην οδό Θερμοπυλών 33) και του στρατοπέδου Τσαλιτάκη.

⁷ Ελήφθησαν στοιχεία από έρευνα του ειδησιογραφικού portal, <http://stereanea.gr>, που αναρτήθηκε στις 17 Οκτωβρίου 2013.

⁸ Ήταν ένας Ιταλός λιποτάκτης, με συμπάθειες για το σοσιαλισμό, που το είχε σκάσει από τη Θεσσαλονίκη και έβγαζε στους αντάρτες φλογερούς επαναστατικούς λόγους σε σπασμένα ελληνικά. Τους έλεγε για το θάνατο του Ματέο και τους μάθαινε τραγούδια, όπως το "Μπαντιέρα Ρόσα". [Αλέξη Σεβαστάκη : "Ο καπετάν Μπουκουβάλας - Το αντάρτικο ιππικό της Θεσσαλίας", εκδ. Διογένους 1978, Αθήνα].

⁹ Άλλαξε το όνομά του σε Ηλίας Κόκκινος. Παντρεύτηκε ελληνίδα και απέκτησε ένα γιο. Ασχολήθηκε με τη βυζαντινή αγιολογία. Τιμήθηκε από το Δήμο Λαμίας για την προσφορά του.

¹⁰ Τα τέλη Αυγούστου του 1944 οι στρατιωτικές δυνάμεις των Γερμανών στην Ελλάδα ανέρχονταν σε 210.000 άτομα.

¹¹ Αυτό που λέγεται και έχει γραφεί ότι ο ΕΛΑΣ με τον Άρn απελευθέρωσαν με μάχη τη Λαμία είναι μύθος. Ο Άρns ήρθε στην Λαμία δυο μέρες μετά την απελευθέρωσή της.

¹² Με γραπτή παρέμβασή του, στην εφ. «ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ», φ. 20657, σελ. 7, Τρίτη 22 Ιουλίου 2014, Λαμία.